

УДК 330.101.3.

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ВІДМІННОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Божанова О.В., здобувач (УкрДАЗТ)

В статті приведено критичний аналіз визначення „потенціал”, економічний потенціал”, уточнено поняття «розвиток», початі спроби систематизації теоретичних підходів до визначення сутності поняття «потенціал економічного розвитку підприємства»

Ключові слова: економічний потенціал, економічний розвиток, підприємство, економічні системи, процес.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими дослідженнями. В умовах якісних перетворень економіки в Україні і всій системі суспільних відносин проблема ефективного управління потенціалом набуває особливу актуальність. Вона органічно зв'язана з основними задачами, що постають перед сучасним підприємством. На даний час українським підприємствам приходится вирішувати протиріччя, що обумовлені недосконалістю структурних відносин. Спостерігається високий ступінь зношеності устаткування, нестача власних джерел фінансування, неприступність кредитів через високу плату за їх надання, низька купівельна спроможність стримує попит на продукцію, що випускається. У сформованій ситуації підприємства вишукують внутрішні можливості, оптимізують їх використання. Вирішальне значення при цьому належить управлінню потенціалом. Аналіз практики показує, що, активно використовуючи накопичений досвід, сучасне підприємство може підвищити ефективність своєї діяльності і досягти економічного розвитку. Результат досягається шляхом активізації внутрішніх можливостей, істотної зміни стратегії, реорганізації і створення ефективної системи управління, активного менеджменту на підприємстві. В більшості робіт таких авторів як Мусіна В, Крук Д. [1], Б.[2], Лопатніков Л.І. [3], Плішевський Б. [8], Тодосійчук А [9], Личкін Ю. [10], Цігичко А. [11] та ін. відмічається важливість вивчення проблем потенціалу підприємства і вказується на існування значних відмінностей в визначенні самого поняття потенціалу, його сутності, складу і співвідношення з іншими категоріями. Тим часом ефективність управління економічним потенціалом є важливим чинником формування конкурентних переваг будь якого підприємства.

Мета статті. З метою розвитку теоретичної бази економічного потенціалу необхідним є систематизація теоретичних підходів до визначення сутності поняття «економічний потенціал» та «потенціал економічного розвитку підприємства», що дозволить удосконалити

сучасні методи управління потенціалом підприємства.

Виклад основного матеріалу. Дослідження економічних процесів, що відбуваються на рівні підприємства, має ключове значення для економічного розвитку підприємства. Саме на цьому рівні необхідно визначитися в потенціалі кожного підприємства по досягненню і підтримці його розвитку зокрема і, як наслідок цього, економіки країни в цілому. Економічний розвиток підприємства дозволить йому уникати кризи або бути до нього готовим і максимально можливо зм'якшити його, уникати банкрутства і залишатися прибутковим протягом усього періоду існування.

Для розкриття поняття „потенціал економічного розвитку підприємства” необхідно спочатку окремо розкрити сутність таких понять як „потенціал”, „економічний потенціал”, „розвиток”, і „підприємство”.

Наприкінці 1970-х, початку 1980-х років вийшло багато публікацій по різних аспектах поняття потенціал. У більшості робіт відзначається важливість вивчення проблем оцінки потенціалу і вказується на існування значних розходжень у визначенні самого поняття потенціал, його сутності, складу і співвідношення з іншими категоріями. [1, с.12; 2, с.6]. В етимологічному значенні термін „потенціал” походить від латинського . У словнику іноземних слів за редакцією Васюкова приводиться тлумачення терміна як міць, сила [4]. В етимологічному словнику російської мови відзначається походження слова „потенційний” як запозиченого в 19 столітті з французької мови, де *potentiel* з латинського *potentialis* похідного від *potens* „здатний” буквально „здатний бути”[5]. У Великій Радянській Енциклопедії приводиться визначення терміна „потенціал” як джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведеними в дію, використані для вирішення якоїсь задачі, досягнення певної цілі, можливості окремої особи, суспільства, держави, підприємства в певній галузі”

Широкое трактування змісту терміна „потенціал” приведено у Великій Радянській

Енциклопедії, що дозволяє застосувати його до різних галузей науки і діяльності людини в залежності від того, про яку силу, засоби, запаси, джерела йде мова. У роботах присвячених дослідженню теорії потенціалів застосовують широкий клас визначень потенціалу серед яких: народногосподарський потенціал; економічний потенціал; оборонний потенціал; інтелектуальний потенціал; природно-ресурсний потенціал; науково-технічний потенціал; кадровий потенціал; виробничий потенціал; будівельний потенціал; сільськогосподарський потенціал; потенціал інфраструктури; інформаційний потенціал; організаційний потенціал; потенціал соціального розвитку; потенціал продуктивних сил і виробничих відносин та інше. Отже потенціал у загальному розумінні розглядають як джерела, можливості, засоби, запаси, що можуть бути приведені в дію, використані для досягнення визначеної мети. Однак потенціал є чимось більшим, ніж просто заданим набором визначених можливостей системи для ефективного функціонування при різних цілях.

Потенціал є базовим елементом підприємства, що поєднує в собі мету, рушійну силу і джерела його розвитку. Його зміст визначають наступні характеристики:

- потенціал є динамічною характеристикою і виявляється тільки в процесі його використання;
- використання потенціалу повинне супроводжуватися його ростом;
- процес використання і нарощування потенціалу є безперервним і доповнює один одного.

Більшість публікацій по теорії потенціалів присвячена такому оціночному показникові як економічний потенціал. Аналіз цих публікацій виявляє значні розходження у визначенні економічного потенціалу, розумінні його сутності, що складають елементів, взаємозв'язку його з такими категоріями, як „національне багатство”, „рівень економічного розвитку”. Виділяють чотири підходи до розуміння сутності економічного потенціалу:

Економічний потенціал як сукупна здатність галузей народного господарства. Так Б.М. Мочалов даний термін розуміє як „сукупна здатність галузей народного господарства робити промислову, сільськогосподарську продукцію, здійснювати капітальне будівництво, перевозити вантажі, надавати послуги населенню [2, с.7]. На це ж визначення посилаються В.Н. Мосін і Д.М. Крук [1, с.82], так само воно приведено в економіко-математичному словнику за редакцією Л.І. Лопатнікова [3, с.67] і в економічній енциклопедії за редакцією А.М. Румянцева [7].

Економічний потенціал як сукупність наявних ресурсів. Такий підхід простежується в публікаціях Б. Плішевського [8, с.3], А.

Тодосейчука [9, с.64], Ю. Личкіна [10, с.28] і А. Цігичко [11, с.10], які зміст поняття „потенціал” заміняють поняттями „ресурси”, „інвестиції”, „інвестиційні ресурси”, „чисельність зайнятих”.

Ототоження термінів „економічний потенціал”, „економічна міць” і „народногосподарський потенціал”. Так Є.Горбанів вважає синонімами терміни „економічна міць”, „економічний потенціал”, „народногосподарський потенціал” [12]. Б.М. Мочалов, навпроти, вважає, що варто відрізнити показники економічної міцності від економічного потенціалу. Він вважає, що економічний потенціал країни, галузі, підприємства, характеризується обсягами накопичених ресурсів і максимально можливим обсягом матеріальних благ і послуг, яких можна досягти в перспективі при оптимальному використанні наявних ресурсів. Економічна міцність характеризує фактично досягнутий рівень розвитку виробничих сил на визначену дату. Економічний потенціал розкриває економічну міцність [2, с.10]. Такої ж точки зору дотримується А.О. Задоя, який робить акцент на розходженні термінів „народне господарство” і „економічний потенціал”. Оскільки поняття „народне господарство” і „економіка” - поняття не тотожні, він зазначає, що народногосподарський потенціал - поняття відповідно ширше економічного потенціалу [13 с.22]. У відношенні термінів народногосподарський потенціал і економічний потенціал Б.М. Мочалов дотримує такої ж точки зору, думаючи, що перше поняття включає друге. [2 с.18]

Економічний потенціал як результат економічних і виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності. Самоукін Л.І. вважає, що економічний потенціал необхідно розглядати у взаємозв'язку з властивою кожної суспільно-економічної формації виробничими відносинами, що виникають між окремими працівниками, трудовими колективами, а так само управлінським апаратом підприємства, організації, галузей народного господарства в цілому з приводу повного використання їх здібностей до створення матеріальних благ і послуг [14 с.5].

Також слід виділити серед науковців, які приділили значну увагу дослідженню економічного потенціалу підприємства, Мних Є.В., Митрофанов Г.В. [15], Мец В.О. [16], Краснокутська Н.С. [17], Кравченко Г.О., Барабаш Н.С., Большакова О.Ю., Чумаченко М.Г. [18] Так, Краснокутська Н.С. дає визначення потенціалу, як можливості системи ресурсів і компетенції підприємства створювати результат для зацікавлених осіб за допомогою реалізації бізнес-процесів [17]. Ми вважаємо, що таке визначення, не відображає рівні потенціалу та його структуру. Мец В.О. вважає, що економічний потенціал є узагальнюючою характеристикою роботи

підприємства і проявом сукупного впливу наступних взаємозалежних його сторін: виробничого, майнового, фінансового і ділового потенціалів [16]. Але у цьому випадку поняття економічного потенціалу замінюється поняття сукупного потенціалу підприємства та, крім того, такий підхід потребує чіткого відокремлення границь складового кожного з названих потенціалів. Тривалий час у вітчизняній літературі потенціал ототожнювався з масштабами діяльності виробничого підприємства, а для його характеристики найчастіше використовувалися такі показники як виробнича потужність, знімання продукції з одиниці виробничої площі тощо. Такий підхід підтримує Лапін Є.В. [18]. На думку Чумаченко М.Г., економічний потенціал визначається як "відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови: наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості; можливості залучення капіталу, в обсязі необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проєктів; рентабельності вкладеного капіталу; наявності ефективної системи керування фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану" [19]

Узагальнюючи погляди вчених на поняття розвиток можливим є визначення певних властивостей даного економічного процесу а саме, під розвитком розуміють: збільшення складності системи; поліпшення пристосованості до зовнішніх умов; збільшення масштабів явища; кількісний ріст економіки і якісне поліпшення її структури; соціальний прогрес. Розвиток будь якого явища характеризується: якісними змінами тобто переходом від одного стану до іншого; необоротність розвитку, а саме розвиток припускає стабільність; специфічність.

У теорії планування під розвитком прийнято розуміти відповідні зміни існуючої виробничої або економічної системи, досягнення необхідного їй росту і відновлення окремих підсистем або їх частин. Ріст і розвиток, на думку Р.Л. Акоффа, — не те саме. Ріст може відбуватися з розвитком або при його відсутності. У більшості випадків ріст означає підвищення розмірів або числа об'єктів. До росту корпорації, підприємства відносяться як збільшення їхніх розмірів, так і розширення діяльності за наступними показниками: обсяг виробництва, частка на ринку, чисельність персоналу, величина продажів, чистий прибуток і т.д. Підприємства (фірми) як організовані системи можуть стимулювати свій ріст, здійснюючи цілеспрямований вибір, наприклад, розширення ринку збуту, залучення інвестицій і т.п. Обмеження росту не обмежує розвиток. Усупереч розповсюдженим

представленням, скажемо, розвиток особистості не є умова або стан, обумовлений тим, чим людина володіє. Розвиток — це процес, у якому збільшуються можливості і бажання індивіда задовольняти свої бажання і потреби інших людей. Це зростання здібностей і потенціалу людини, а не придбання матеріальних благ. Це, скоріше, питання мотивації, знань, розуміння і мудрості, чим багатства. Розвиток більш тісно зв'язаний з якістю, чим з рівнем життя. [20]

Згідно із Законом „Про підприємства в Україні”, підприємство — це суб'єкт господарювання, створений для здійснення підприємницької діяльності на свій страх та ризик, основною метою якого є одержання максимального прибутку та задоволення суспільних потреб членів суспільства.

Висновки. Отже розглянувши сучасні теоретичні підходи до визнання економічної категорії, що досліджувалась можливо сформувані економічну категорію «потенціал економічного розвитку підприємства» як, це потенціал підприємства, який здатен сприяти процесу закономірного економічного розвитку підприємства. Тобто потенціал, який не тільки здатен забезпечити наявний, досягнутий економічний рівень підприємства, але і забезпечити закономірний перехід від наявного економічного рівня до більш високого, який характеризується зростанням макро- і мікроекономічних показників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи економічного і соціального прогнозування / Під ред. Мосіна В.Н., Крука Д.М. - М., 1985. — 200с.
2. Економічний потенціал розвитку соціалізму. / Під ред. Мочалова Б.М.- М., 1982. — 205с.
3. Популярний економіко-математичний словник /Під ред. Лопатнікова Л.І. - М., 1990.
4. Словник іноземних слів. / Ред. Васюкова. - М., 1972. — 605с.
5. Словник російської мови. / Ред. Ожегова С.И. - М., 1984. — 944с.
6. Велика Радянська Енциклопедія. / Ред. Веденський Б.А. т.34. — 634с.
7. Економічна енциклопедія. Політична економія. Т.4. /Ред. А.М.Румянцева.- М., 1983.- 458с.
8. Плішевський Б. Потенціал інвестування / Б. Плішевський // Економіст. — 1996. - №3. [текст]
9. Тодосійчук А. Науково-технічний потенціал соціально-трудова сфери / А. Тодосійчук // Економіст. - 1997. - №12. [текст]
10. Личкін Ю. Потенціал будівельного комплексу / Ю. Личкін // Економіст.-1997. - №6. [текст]

11. Цігичко А. Збереження і збільшення виробничого потенціалу країни / А. Цігичко // Економіст.-1992. - №7.[текст]
12. Горбанів Є. Економічний потенціал розвинутого соціалізму / Є. Горбанів // Питання економіки.-1981. - №9.[текст]
13. Задоя А.О. Народногосподарський потенціал і інтенсивне відтворення. - Київ, 1986. - 154с.
14. Самоукін А.І. Потенціал нематеріального виробництва. - М.: Знання, 1991. - 214с.
15. Митрофанов Г.В., Кравченко Г.О., Большакова О.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. - К.: КНТЕУ, 2002.- 301с.
16. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. - К.: Вища школа. - 2003. - 175с..
17. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352с.
18. Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия: Монография. - Сумы: ИТД "Университетская книга", 2004. - 360с.
19. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2001. – 204с.
21. Акофф Р. Планування майбутнього корпорації /Пер. з англ. під ред. В.И. Данілова – Данільяна. – м.: Прогрес, 1985. – 328с.

Анотація. В статті приведено критичний аналіз понять „потенціал”, „економічний потенціал”, уточнено поняття «розвиток», предприняты попытки систематизации теоретических подходов к определению содержания понятия «потенциал экономического развития предприятия».

Ключевые слова: економічний потенціал, економічне розвиток, підприємство, економічні системи, процес.

Summary. In article the critical analysis of concepts "potential", „economic potential” is resulted, the concept "development" is specified, attempts of ordering of theoretical approaches to definition of the maintenance of concept «potential of economic development of the enterprise» are undertaken.

Key words: economic potential, economic development, the enterprise, economic systems, process.

Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Прохорова В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Плетникова І.Л.

УДК 005.57:334.722

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Білокомірова Я. М., аспірант (ХНЕУ)

У статті розглянуто сутність інформаційної безпеки як важливої складової економічної безпеки підприємницької діяльності. Приведено дані щодо витоків інформації з підприємницьких структур. Визначені основні функції інформаційно-аналітичного підрозділу та запропоновані заходи для створення ефективного системи інформаційної безпеки підприємницької діяльності.

Ключові слова: інформаційна безпека, комерційна таємниця, інформаційна складова економічної безпеки.

Постановка проблеми та її зв'язки з безпеки та конкурентоспроможності країни. науковими чи практичними завданнями. Безпека захищеність економічних інтересів підприємств підприємницької діяльності в умовах ринкової забезпечує їх стале функціонування та розвиток в економіки є вагомим компонентом національної умовах європейської інтеграції України, що сприяє